

กลอง : เครื่องดนตรีในวิถีชีวิตของชาวตำบลอาฮี อำเภอทาลี จังหวัดเลย

Drums: Musical Instruments in the Way of Life of the People

of Ahi Sub-District, Tha Li District, Loei Province

¹คชสิทธิ์ เจริญสุข, ²พงษ์พันธ์ เสาวดี และ ³พลสยาม สุนทรสนิท

¹Kotchasi Charoensuk, ²Phongphun Saowadee, and ³Pholsiam Sunthornsanit

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Loei Rajabhat University, Thailand

E-mail: ¹mtcomputer9@hotmail.com, ²Jobtuner@gmail.com, ³Kun0898298538@gmail.com

Received June 23, 2023; Revised July 30, 2023; Accepted August 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกลองพื้นบ้านในพื้นที่ตำบลอาฮี อำเภอทาลี จังหวัดเลย ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของชุมชน โดยในแต่ละวัดและตามบ้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนจะมีการทำกลองประเภทต่าง ๆ ไว้เพื่อใช้งานในบริบทเฉพาะกลุ่มและบริบทเชิงพิธีกรรม ประกอบไปด้วย กลองเพล กลองกิ่ง กลองหาง กลองรำมะนา กลองบั้ง และกลองบั้งปลาแดก ซึ่งสามารถจำแนกบทบาทกลองชนิดต่าง ๆ ได้เป็นสองบทบาทคือ 1) บทบาทของกลองในบริบทเฉพาะกลุ่ม ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมใด ๆ 2) บทบาทของกลองในบริบทเชิงพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในชุมชนและงานประเพณี กลองพื้นบ้านของชาวตำบลอาฮี เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การใช้งาน กรรมวิธีการทำ วัสดุในการทำ ฝีมือช่าง ตลอดจนการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้คู่กับชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกลองพื้นบ้านของตำบลอาฮียังมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต พระพุทธศาสนา ความเชื่อ งานช่าง และประเพณี นำไปสู่การหลอมรวมกับวิถีของชุมชน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน กรมส่งเสริมวัฒนธรรมและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรให้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าวด้วยการให้มีการนำเข้าร่วมในกิจกรรมการเฉลิมฉลองต่าง ๆ ของทางอำเภอและทางจังหวัด รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนในพื้นที่ เพื่อให้การทำกลองและประเพณีเกี่ยวกับกลองพื้นบ้านของชาวตำบลอาฮีได้ถูกอนุรักษ์สืบต่อไป

คำสำคัญ: กลองพื้นบ้าน; ตำบลอาฮี; ทาลี; เลย

Abstract

This article aimed to present stories about folk drums in Ahi Sub-district, Tha Li District, Loei Province, which are regarded as the most sacred musical instruments of the community. In each temple and in the homes of community leaders or community spiritual leaders, different types of drums are made for use in specific and ceremonial contexts. including Klong Pel, Klong Ging, Klong Hang, Klong Rammanna, Klong Pang, and Klong Bang Pla Daek. The role of drums can be classified into two categories: 1) the roles of drums in specific group contexts; it is not related to any ritual. 2) The role of the drum in the ritual context related to community activities and traditional events. Folk drums of Ahi sub-district are valuable to the community in terms of preservation, usage, making process, materials for making craftsmanship, and promoting local arts and culture with the community. In which the various knowledge about folk drums of Ahi sub-district is also related to the way of life, Buddhism, beliefs, craftsmanship, and traditions, leading to merging with the ways of the community. Cause love and unity among the people in the community. The Department of Cultural Promotion and the Provincial Cultural Office should establish a project to promote and preserve such intangible cultural heritage by participating in various celebration activities in the district and the province. Collect and store wisdom and heritage information. Creating a local curriculum and transferring knowledge to local youth in order to preserve and continue the drums and traditions of Ahi sub-district residents.

Keywords: Folk drums; Ahi District; Tha Li; Loei

บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์เกิดมามีการเคลื่อนไหว และมีนิสัยของสังคมคือชอบรวมกันอยู่เป็นกลุ่มจึงต้องคบหาสมาคมและมีการระบายออกทางจิตใจเพื่อให้มีความสบายทั้งกายและใจ การแสดงดนตรีร่วมกันจึงช่วยส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจของคนทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสุขภาพจิตดีผลิตเพลีนส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ เสริมสร้างประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่น่าภาคภูมิใจ ดนตรีเป็นภาษาสากลที่มนุษย์สามารถสื่อเข้าใจกันได้ทั่วโลกและเป็นศิลปะวัฒนธรรมประจำมนุษยชาติ การศึกษาเกี่ยวกับดนตรีจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าวิทยาการสาขาอื่น ๆ ประเทศไทย มีดนตรีไทยเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติ ซึ่งไม่เหมือนชาติใดในโลก ดนตรีไทยที่เป็นเครื่องบำรุงความสุขทั้งทางกายและใจมาเป็นเวลาหลายร้อยปี และกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ส่วนเครื่องดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สะท้อน

ให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งควบคู่กับวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนพิธีกรรมของชุมชนให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของความเชื่อ (มูลนิธิชุมชนไทย, 2563) เสียงและจังหวะของดนตรีเกิดขึ้นจากเครื่องดนตรีที่เป็นสื่อกลางทำให้เกิดเสียง โดยผู้เล่นดนตรีจะใช้วิธีการเคาะ ตี สี่ ตี เป่าให้เสียงที่ออกมาสัมพันธ์ไปกับพิธีกรรมที่กำลังดำเนินอยู่

สังคมของชาวอีสานเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ มีการทำนาเป็นหลัก ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวอีสานไว้ว่าสภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานทำเลที่ตั้งหมู่บ้านชุมชนมักจะเป็นบริเวณที่เป็นเนินสูง มีที่ราบลุ่มสำหรับใช้ทำนาอยู่รอบ ๆ และต้องอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมในฤดูฝนและมีน้ำใช้สอยในหน้าแล้ง ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเหล่านี้มาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต (ประพิมพ์พร สมนาแซง, ผกาวัฒน์ รัฐเขตต์ และสุมาลีรัตน์ปัญญา, 2529) ในยามว่างจากการทำนา ชาวอีสานจะเตรียมอุปกรณ์เครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์จากเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันหรือวัสดุในท้องถิ่น นำมาบรรเลงร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ ทั้งการทำงานบุญ ประเพณีและการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นในงานประเพณีพิธีกรรม ของชาวอีสานมี 2 ประเภท คือ 1) การละเล่นเชิงพิธีกรรม หมายถึง ผู้เล่นและผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ จะอยู่ในบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนั้น ๆ และ 2) การละเล่นเชิงนันทนาการ หมายถึง การเข้าร่วมการละเล่นด้วยความเบิกบานใจ ผ่อนคลายความวิตกกังวลสนุกสนานในการเล่นมากกว่าจะสำรวมกายใจให้เคร่งขรึมสอดคล้องกับพิธีกรรมนั้น ๆ (ธิดา โมสิกรณ์, 2531)

จังหวัดเลยตั้งอยู่ตอนเหนือสุดของภาคอีสาน มีศักยภาพทางด้านภูมิศาสตร์ที่เป็นภูเขาป่าไม้ระบบนิเวศวิทยาสมบูรณ์ ก่อให้เกิดสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้น สืบเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางจิตใจ พื้นฐานมาจากความคิดของคนในสังคม ผ่านภาษาและพฤติกรรมการแสดงออกทางดนตรี การอาศัยทฤษฎีหรือวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ศึกษา ค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ มีผลทำให้เข้าใจมนุษย์ในท้องถิ่นได้ และจากหลักฐานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นภาพเขียนตามฝาผนังถ้ำ ยังมีสภาพทางธรรมชาติหรือระบบนิเวศวิทยา มีบทบาทสำคัญที่เป็นสิ่งกำหนดให้มนุษย์ในเขตนี้ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นผลให้คนในสังคมท้องถิ่นมีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ โดยเฉพาะภาษาทางดนตรีนาฏกรรม วัฒนธรรมจึงเป็นระบบหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ที่ถ่ายทอดทางสังคม ทำหน้าที่เชื่อมโยงคนในชุมชนต่าง ๆ ให้คนในสังคมมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน มีความมั่นคงทางจิตใจ และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมในชุมชนตนเองโดยเฉพาะศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่พัฒนามาจากข้อมูลพื้นฐานในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดนตรีและเครื่องพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของตน สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ดนตรีและเครื่องดนตรีพื้นบ้านยังแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมซึ่งแต่ละสังคมก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป

ตำบลอาฮี ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของอำเภอทาลิ่ง จังหวัดเลย ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านอาฮี, หมู่ 2 บ้านห้วยคัง, หมู่ 3 บ้านน้ำพาน, หมู่ 4 บ้านนากระเซิง, หมู่ 5 บ้านหนองปกติ, หมู่ 6 บ้านอาฮี ตำบลอาฮี มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญที่จัดสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณคือประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อนซึ่งจัดขึ้น ณ หมู่ 6 บ้านอาฮี ในวันที่ 16 เมษายนของทุกปี ประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อนนี้ จะเป็นการจัดงานพร้อมกับประเพณีสงกรานต์ไทย-ลาว อำเภอทาลิ่ง เป็นงานประเพณีที่มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นเนื่องจากจะมีประชาชนจาก สปป.ลาว เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยมีกิจกรรมที่น่าสนใจในงาน เช่น การแสดงเล็งกลอง การแสดงแห่ต้นดอกไม้ การประกวดต้นดอกไม้ ประกวดหมอลำพื้นบ้าน หมอแคน หมอสอย จ่ายผญา และการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น (เสถียร ลิทธิเทียมทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2565) ต้นดอกไม้ที่แห่จะมีลักษณะเป็นพุ่ม ตกแต่งด้วยดอกไม้ นานาชนิด ใช้ใบมะพร้าวเสียบตรงมุมถักเป็นรูปตัวหนอนย้อยลงมา ตรงฐานทำदानสำหรับหาม การแห่ต้นดอกไม้เป็นการขอขมาในการล่วงเกินพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยกายกรรม วาจากรรม และมนสิกรรม ผู้แบกต้นดอกไม้จะเดินตามจังหวะ กลอง ฉาบ ฆ้อง เกราะ ซึ่งมีการเดินตามจังหวะอย่างครึกครื้น และสนุกสนาน เมื่อถึงวันสิ้นศักราชหรือวันสังขารล่วง ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านจะทำน้ำหอมจากมวลดอกไม้และสมุนไพรไปสรงพระพุทธรูปรดน้ำผู้สูงอายุเพื่อขอพร จากนั้นจึงเที่ยวสาธตสรงน้ำแก่คนทั่วไป เรียกว่าเล่นสงกรานต์ พอถึงวันรุ่งขึ้น 14 เมษายน เป็นวันเนา หรือวันเนาวิก็พร้อมกันอันเชิญพระคู่บ้านคู่เมืองแห่ไปตามถนนรอบชุมชน ให้คนทุกเพศทุกวัยได้สาธตสรงน้ำสักการะ พอถึง 15 เมษายน วันสงกรานต์นั้นคุ่มต่าง ๆ จะพร้อมกันหักต้นดอกไม้หักต้นผึ้ง หักธงหลากสี (คำว่าหักของชาวอาฮีคือการทำ) ก่อกองทราย พอดกบ้ายก็แห่ต้นดอกไม้และจัดบุ้จจายจากคุ่มของตนมาพร้อมกันที่วัด ไหว้พระรับศีล ฟังเทศน์อาานิสงส์ ถวายต้นดอกไม้ทำพิธีขอขมาคารวะต่อพระรัตนตรัย ทุกคืนระหว่างนี้จะมีการแห่ข้าวพันก้อนไปเยี่ยมเยียนคุ่มต่าง ๆ (การหลอนข้าวพันก้อน หลอนคือการร้องมาแบบเงิบ ๆ แล้วทำให้คนตกใจเพื่อขอรับบริจาคเงิน) จนถึงวันที่ 16 เมษายน อย่างสนุกสนาน (เสถียร ลิทธิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2565)

จากลักษณะของวัฒนธรรมทางสังคมนี้เองทำให้ตำบลอาฮี ได้นำเอาเครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ ออกมาบรรเลงเชิงพิธีกรรมและเชิงนันทนาการซึ่งมีการใช้เครื่องดนตรีหลายชนิดในงานประเพณีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลองซึ่งถือว่าเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของชุมชน อีกทั้งในสมัยก่อนวัดจะเป็นสถานที่จัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน เวลาเมื่อเกิดหรือเรื่องราวใด ๆ เกิดขึ้นในชุมชนคนส่วนใหญ่จะนำเรื่องราวดังกล่าวไปที่วัดเพื่อปรึกษาหารือกับพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความรู้ มีวิชาสามารถคิดและตัดสินใจได้ดี กรณีเหตุการณ์สำคัญเร่งด่วน เมื่อสามารถสรุปเรื่องราวที่ชาวบ้านนำมาแจ้งได้ แล้วทางวัดจะต้องมีการกระจายข่าวให้คนในชุมชนได้รับรู้ได้ทั่วกันอย่างรวดเร็วก็จะตีกลองเป็นการส่งสัญญาณ เพราะกลองมีเสียงดังทำให้คนในชุมชนได้ยินได้โดยทั่ว

ดังนั้นแล้วในแต่ละวัดและตามบ้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชน จะมีการทำกลองประเภทต่าง ๆ ไว้เพื่อใช้งานในบริบทเฉพาะกลุ่มและบริบทเชิงพิธีกรรมส่งผลให้กลองกลายเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญและมีบทบาทในสังคมเป็นอย่างมาก

กลองของตำบลอาฮี

กลองพื้นบ้านของตำบลอาฮี เป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ที่ประดิษฐ์จากวัสดุในท้องถิ่นประกอบด้วยแผ่นหนังบางหุ้มทับไม้ที่มีโพรงกลวงซึ่งโยงยึดติดกับโครงให้ตึง ทำให้เกิดเสียงโดยการตีด้วยไม้หรืออวัยวะของผู้บรรเลง ซึ่งชาวบ้านในตำบลอาฮีได้มีการคิดค้นประดิษฐ์กลองรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมาใช้งานตามวัตถุประสงค์ของประเพณีหลายขนาดดังนี้

กลองเพล เป็นกลองขนาดใหญ่ที่สุดที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างไว้ในวัด นิยมใช้ไม้จามจุรี ไม้มะม่วงใหญ่มาทำ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 100 เซนติเมตร ยาวประมาณ 150 เซนติเมตร หุ้มด้วยหนังวัวสองหน้า ใช้ไม้ตีหุ้มด้วยฟ้านวมขนาดใหญ่ ลักษณะเสียงที่เกิดจากการตีเป็นเสียงทุ้มนุ่มลึก กลองเพลของชาวบ้านตำบลอาฮีนั้นนิยมใช้ตีเป็นกลองเพล กลองจัน กลองแลง และกลองเด็ก ไม่นิยมใช้ตีเป็นกลองท่วงหรือกลองโหมเนื่องจากการใช้กลองกึ่งที่มีเสียงแหลมดังชัดและไกลกว่า

ภาพที่ 1 กลองเพลของชาวตำบลอาฮี

กลองกึ่ง เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่รองลงมาจากกลองเพล นิยมใช้ไม้ซ้อ ไม้ประดู่ ขนาดใหญ่มาทำ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 50-60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 70-80 เซนติเมตร ชาวบ้านประดิษฐ์กลองกึ่งขึ้นมาโดยมีความเชื่อว่าเสียงของกลองกึ่งนี้เมื่อตีแล้วจะดังไปถึงผีสงเทวดาให้รับรู้แทนคำพูดของมนุษย์ กลองกึ่งที่มีลักษณะเสียงแหลมดังนิยมใช้ตีเป็นกลองท่วงหรือกลองโหม โดยตีจังหวะเร็วเป็นการให้สัญญาณว่ามีเหตุการณ์ไม่ปกติให้รีบมารวมตัวกันที่วัดโดยด่วน นอกจากนี้กลองกึ่งจะถูกนำไปใช้ในการแข่งขันพละกำลังของผู้ตี เทคนิคการประดิษฐ์และความดัง โดยปกติแล้วกลองกึ่งที่ใช้ในงานประเพณีหรือใช้ในการส่งสัญญาณต่าง ๆ ในชุมชนจะมีสองหน้า ส่วนกลองกึ่งที่ใช้สำหรับการแข่งขันของชาวชุมชนอาฮีจะมีเพียงหน้าเดียว

ภาพที่ 2 กลองกิ่งของชาวดำบลอาฮี

กลองหางอาฮี เป็นกลองพื้นบ้านที่มีรูปแบบเฉพาะของชาวดำบลอาฮี นิยมใช้ไม้ขนุน ไม้ซ้อ มาทำ มีผ่านศูนย์กลางประมาณ 25-30 เซนติเมตร ยาวประมาณ 80-90 เซนติเมตร นิยมใช้ไม้ขนุนและไม้ซ้อมาทำ ซึ่งด้วยหนังวัวหน้าเดียว ลักษณะทรวดทรงคล้ายกับกลองหางอื่น ๆ ในภาคอีสาน แต่ก็แตกต่างกันในรายละเอียดของตัวกลองกล่าวคือ กลองหางพื้นบ้านของชาวดำบลอาฮีจะมีลักษณะรูปตัวกลองสั้นกว่าหางของกลอง ช่วงต่อจากตัวกลองจะคอดกลางเล็กน้อยแล้วค่อย ๆ บานขยายไล่ไปจนถึงปลายหางของกลอง ส่วนกลองหางทั่วไปจะมีลักษณะรูปตัวกลองยาวกว่าส่วนหางของกลอง ช่วงต่อจากตัวกลองจะคอดเล็กน้อยแล้วบานขยายไปที่ปลายหางของกลอง การขึ้นหนังกลองหางจะเอาด้านที่มีขนสัตว์ไว้ด้านนอก เวลาจะใช้งานต้องใช้ชาวเหนียวหนึ่งสูกบดให้ละเอียดจนเหนียว นำมาติดหน้ากลอง บางแห่งก็ใช้กล้วยตากแห้งมาทำให้ละเอียดเหนียวเพื่อนำไปติดตรงกลางหน้ากลอง เพื่อปรับระดับโทนเสียงให้กลองทุกลูกดังในระดับเสียงเดียวกัน

ภาพที่ 3 กลองหางของชาวดำบลอาฮี

กลองรำมะนา เป็นกลองพื้นบ้านที่ให้เสียงทุ้มต่ำคล้ายกลองเพล แต่มีขนาดเล็กกว่า นิยมใช้ไม้จามจุรี ไม้ขนุน ไม้มะม่วงใหญ่ ลำต้นตาล และไม้ซ้อมาทำ เนื่องจากมีน้ำหนักเบา มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 50-60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ทุ้มด้วยหนังวัวด้านเดียว

ซึ่งให้ตีด้วยเชือก สามารถสพายตีด้วยคนคนเดียวได้ กลองรำมะนา ใช้ตีประกอบกับกลองยาว ฉิ่ง ฉาบ เกราะ หรือตีให้จังหวะการเล่นพิณ แคน เป็นต้น

ภาพที่ 4 กลองรำมะนาของชาวดำบลอาฮี

กลองบั้ง เป็นกลองพื้นบ้านรูปแบบเฉพาะของชาวดำบลอาฮี นิยมใช้ไม้ขนุน ไม้มะม่วง ลำต้นมะพร้าวมาทำ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 20-25 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30-45 เซนติเมตร การซึ่งหนึ่งจะเอาด้านที่มีขนสัตว์ไว้ด้านนอกเช่นเดียวกับกลองหาง กลองบั้งมีลักษณะคล้ายโทนของภาคกลาง คือส่วนตัวกลองจะสั้นกว่าส่วนหางกลองเหมือนกัน แต่จะต่างกับโทนตรงที่ส่วนตัวและส่วนหางของกลองบั้งจะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากันเกือบตลอดทั้งลำตัว ให้เสียงที่มีลักษณะแหลมเล็ก นิยมใช้ตีในขบวนแห่เล็ก ๆ ที่รวมกลุ่มกันขอรับบริจาคทานตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในช่วงที่มีงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน

ภาพที่ 5 กลองบั้งที่มีเฉพาะดำบลอาฮี

กลองบั้งปลาแดก เป็นกลองพื้นบ้านรูปแบบเฉพาะของชาวดำบลอาฮี นิยมใช้ไม้ขนุน ไม้มะม่วง ลำต้นมะพร้าวมาทำ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 20-25 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30-45 เซนติเมตร การซึ่งหนึ่งจะเอาด้านที่มีขนสัตว์ไว้ด้านนอกเช่นเดียวกับกลองบั้ง เหตุที่ชาวดำบลอาฮีตั้งชื่อกลองชนิดนี้ว่ากลองบั้งปลาแดก (ปลาร้า) เนื่องจากในสมัยก่อนชาวบ้านในชุมชนมีการหมักปลาร้า ซึ่งถือว่าเป็นกรรมวิธีถนอมอาหารที่มีมานานตั้งแต่โบราณ โดยหนึ่งในวิธีการหมักที่สำคัญคือการหมักปลาร้าในบั้งไม้ไผ่ ซึ่งจะใช้ไม้ไผ่ป่าขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 1-2 ขอบปล้อง เจาะทะลุ

ข้อเหลือด้านล่างสุดไว้เป็นก้นบึ้ง จากนั้นทั้งบั้งไม้ไผ่ไว้ให้แห้งสนิทก่อนนำไปใส่ปลาเพื่อหมักทำปลาร้า บางครั้งก็จะใช้ไม้ชนิดอื่นที่ขนาดพอเหมาะมาขุดให้เป็นภาชนะใส่ปลาเพื่อหมักคล้ายกับบั้งไม้ไผ่ กล่าวกันว่า ปลาร้าที่หมักจากบั้งไม้จะมีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและเป็นการแก้ปัญหาเรื่องภาชนะประเภทโอ่งดินเผาที่หาได้ยากในสมัยก่อน เมื่อมีการนำปลาร้าที่หมักออกไปประกอบอาหารจนหมดแล้ว บั้งไม้ดังกล่าวจะถูกทิ้งไปไม่มีการนำมาใช้หมักซ้ำอีก เนื่องจากเนื้อไม้ได้อมความชื้นดูดซึมน้ำปลาร้าและวัตถุดิบอื่นๆ เข้าไปแล้ว ทำให้บั้งไม้ดังกล่าวหมดสภาพ คนในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านดนตรี จึงนำบั้งหมักปลาร้าดังกล่าวมาซึ่งหนึ่งด้านบนแล้วดัดแปลงเป็นกลองในเวลาต่อมา กลองชนิดนี้ให้เสียงที่มีลักษณะแหลมเล็ก นิยมใช้ตีในขบวนแห่เล็ก ๆ ร่วมกันกับกลองบั้งที่รวมกลุ่มกันขอรับบริจาคตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในช่วงที่มีงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน

ภาพที่ 6 กลองบั้งปลาแดงที่มีเฉพาะตำบลอาฮี

บทบาทหน้าที่ของกลองในสังคมและวัฒนธรรมของชาวตำบลอาฮี

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และชาวบ้านในตำบลอาฮีพบว่า กลองชนิดต่าง ๆ นั้นมีการเผยแพร่อยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานแล้ว มีการสืบทอดให้คนในชุมชนที่มีความสนใจ โดยคนในชุมชนเองก็ให้การยอมรับในตัวบุคคลผู้ที่สามารถประดิษฐ์กลองและบรรเลงกลองได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษพร้อมทั้งยกย่องให้เป็นปราชญ์ชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกบทบาทกลองชนิดต่าง ๆ ของชาวตำบลอาฮีได้เป็นสองบทบาทคือ บทบาทของกลองในบริบทเฉพาะกลุ่ม และบทบาทของกลองในบริบทเชิงพิธีกรรม

1. บทบาทของกลองในบริบทเฉพาะกลุ่ม เป็นบทบาทในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมใด ๆ เป็นการใช้เพื่อความบันเทิงส่วนตัวและใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มบุคคล โดยการใช้เพื่อความบันเทิงส่วนบุคคลนั้น จะเป็นลักษณะการตีในยามว่างหรือเมื่อเสร็จสิ้นภาระกิจประจำวัน อาจเป็นการนำมาตีเพื่อความสนุกสนานร่วมการขับร้องเพลงพื้นบ้านทั่วไป ในสมัยก่อนที่ยังไม่มีถนนและยานพาหนะสมัยใหม่ การติดต่อสื่อสารระหว่างหมู่บ้านจะใช้การเดินทางเท้า ระหว่างการเดินทางจะมีการใช้กลองตีไปตามทาง หรือใช้ตีระหว่างการเดินทางไปทุ่งนาเพื่อเลี้ยงสัตว์หรือทำการเกษตร ส่วนการใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มบุคคลจะเป็นการนำมาตีในระหว่างการพบปะสังสรรค์ของคนในกลุ่ม เช่น การนัดพบพูดคุยกันระหว่างเพื่อนฝูง หรือการพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติ

มิตร เป็นลักษณะการนำมามีร่วมกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ เช่น แคน พิณ ฉิ่ง ฉาบ ขอลอ (เกราะ) ที่คนในกลุ่มนำติดมือมาเพื่อบรรเลงร่วมกัน โดยกลองที่นิยมใช้ในบทบาทดังกล่าวจะเป็น กลองบั้งและกลองบั้งปลาแดก เนื่องจากมีขนาดเล็กน้ำหนักเบา สามารถสะพายติดตัวไปได้ง่าย แต่ในบางครั้งชาวบ้านบางคนก็แข็งแรงอาจสะพายกลองหางและกลองรำมะนาเข้าร่วมตีในกลุ่มด้วย

ภาพที่ 7 การใช้กลองเพื่อความบันเทิงส่วนตัวและใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม

2. บทบาทของกลองในบริบทเชิงพิธีกรรม เป็นบทบาทในลักษณะเป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตในชุมชนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณี โดยการใช้ในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนนั้น จะมีการใช้กลองหลากหลายชนิดตามที่กล่าวมาข้างต้นดังนี้

กลองเพลเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่สุด ชาวบ้านตำบลอาฮีนั้นนิยมใช้ตีบอกบุญหรือเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา โดยใช้ตีเป็นกลองเพล กลองจัน กลองแลง และกลองเด็ก อธิบายได้ดังนี้ การตีกลองเพลเกิดจากในสมัยยังไม่มีนาฬิกา จึงใช้วิธีการตีกลองขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างไว้ในวัดเป็นสัญญาณเพื่อบอกให้ชาวบ้านนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ กลองที่ว่านี้จึงได้ชื่อและเรียกติดปากกันอย่างแพร่หลายว่ากลองเพลนับแต่นั้นมา การตีกลองจันจะตีในวัน 7-8 ค่ำ และ 14-15 ค่ำของทุกเดือน ใช้ตีในเวลาทุ่มเศษ การตีใช้ช่วงสั้นๆ เพียง 3 บท เพื่อเตือนญาติโยมให้ออกมาทำวัตรสวดมนต์หรือฟังคำสั่งสอนจากพระสงฆ์ การตีกลองแลงจะตีเมื่อถึงเวลาราว ๆ บ่ายสามโมงเพื่อเตือนให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาฟังเทศน์ วรรณคดีอีสานเกี่ยวกับนิทานต่าง ๆ และศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา ส่วนการตีกลองเด็ก (เวลาตี) เป็นการตีกลองในเวลาตีสี่ของวัน 7-8 ค่ำ และวัน 14-15 ค่ำของทุกเดือน เพื่อเตือนญาติโยมให้รู้ว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันพระ ให้จัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียน อาหาร รวมถึงปัจจัยไทยธรรมเพื่อบูชาพระและถวายพระสงฆ์ตามกำลังและความศรัทธา นอกจากนี้ยังมีการตีกลองเพลในลักษณะเสียงทุ้มต่ำเป็นจังหวะช้า ๆ สันยาบสลับกันไปจะเป็นการตีบอกเวลาอีกด้วย

กลองกึ่งเป็นกลองที่มีขนาดรองลงมาจากกลองเพล ชาวบ้านตำบลอาฮีนั้นนิยมใช้ตีเป็นกลองบอกเหตุ โดยตีเป็นกลองท่วงหรือกลองโฮม เนื่องจากกลองกึ่งนั้นมีลักษณะเสียงแหลมดังไกล อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนจะสามารถแยกแยะเสียงกลองกึ่งกับกลองเพลได้และทราบกันเป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่โบราณว่าหากได้ยินเสียงกลองกึ่งมีลักษณะเสียงแหลมดังจังหวะเร็ว เป็นการให้สัญญาณว่ามีเหตุการณ์ไม่ปกติให้รีบมารวมตัวกันที่วัดโดยด่วน มีเรื่องด่วนหรือมีเหตุบ้านการเมืองมาแจ้ง ในการตีกลองให้สัญญาณจะมีการกำหนดจังหวะและแบ่งชนิดของกลองซึ่งจะให้ลักษณะเสียงที่แตกต่างกันในแต่ละ

แบบ โดยชาวบ้านจะรับรู้ว่าเป็นสัญญาณบอกเรื่องราวตามที่ชาวบ้านตกลงกัน นอกจากนี้กลองก็ยังถูกใช้เป็นกลองที่ใช้ในการแข่งขันพละกำลังของผู้ตีในประเพณีเลี้ยงกลองของชาวตำบลอาฮีอีกด้วย

ภาพที่ 8 การเลี้ยงกลองกึ่งในงานประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อน

กลองหางและกลองรำมะนานิยมใช้ประกอบในขบวนแห่ต่าง ๆ ในประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อนซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 16 เมษายนของทุกปี การแห่ต้นดอกไม้เป็นการขอขมาในการล่วงเกินพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยกายกรรม วาจากรรม และมนोगกรรม ผู้แบกต้นดอกไม้จะเดินตามจังหวะดนตรีอย่างครึกครื้น และสนุกสนาน

ภาพที่ 9 การเลี้ยงกลองหางในงานประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อน

เมื่อถึงวันเนาหรือวันเนาวิก็พร้อมกันอันเชิญพระคู่บ้านคู่เมืองแห่ไปตามถนนรอบชุมชนให้คนทุกเพศทุกวัยได้สาธตสงน้ำสัการะ พอถึง 15 เมษายน วันสงกรานต์นั้นคุ้มต่าง ๆ จะพร้อมกันหักต้นดอกไม้ หักต้นผึ้ง หักธงหลากสี ก่อกองทราย พอดกบ้ายก็แห่ต้นดอกไม้และจัดบุ้จจยจากคุ้มของตนมาพร้อมกันที่วัด ไหว้พระรับศีล ฟังเทศน์อาานิสงส์ ถวายต้นดอกไม้ทำพิธีขอขมาคารวะต่อพระรัตนตรัย เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในขบวนแห่เหล่านี้นอกจากจะใช้กลองหางและกลองรำมะนาแล้วยังประกอบไปด้วย ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง และเกราะ อีกด้วย นอกจากนี้กลองหางยังถูกใช้เป็นกลองที่ใช้ในการแข่งขันความอดทนของผู้ตีในประเพณีเลี้ยงกลองของชาวตำบลอาฮีเช่นเดียวกับกลองกึ่ง

กลองบั้งและกลองบั้งปลาแดกนิยมใช้ในเชิงสัญลักษณ์ ชาวบ้านในตำบลอาฮี จะทราบกันดีว่าหากเห็นผู้คนถือหรือสะพายกลองบั้งกับกลองบั้งปลาแดกออกจากบ้านไปรวมกลุ่มกัน นั้นหมายถึง

กำลังจะมีงานประเพณีเกิดขึ้น กล่าวคือกลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้านนิยมนำกลองดังกล่าวมารวมกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อเริ่มตีให้เกิดเสียงกลองดังขึ้นทั่วไปในชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นว่ากำลังจะเริ่มเทศกาลงานบุญที่สำคัญต่าง ๆ ในช่วงของปี ชาวตำบลอาฮีเรียกว่าเอากลองไปเล่นบุญ โดยเดินขบวนตีไปสร้างความสนุกสนานครื้นเครงเพื่อขอรับบริจาคตามบ้านต่าง ๆ ได้ทั้งเงิน ของกิน เหล้า แล้วแต่เจ้าบ้านแต่ละบ้านจะมอบให้ ซึ่งในงานประเพณีแห่ต้นดอกไม้และข้าวพันก้อน ซึ่งจัดพร้อมกับประเพณีสงกรานต์นั้น ทุกคืนเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน จะมีการหลอนข้าวพันก้อนไปเยี่ยมเยือนคุ่มต่าง ๆ การหลอนเป็นการย่องมาแบบเงียบ ๆ แล้วร้องพร้อมกับรวีตกลองบั้งกับกลองบั้งปลาแดกให้เกิดเสียงดังทำให้คนตกใจเพื่อขอรับบริจาคเงินทำบุญจนถึงวันที่ 16 เมษายน อย่างสนุกสนาน (สัญญา สิทธิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2565)

ภาพที่ 10 การหลอนข้าวพันก้อน

คุณค่าของกลองที่มีต่อวิถีชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.) ซึ่งในที่นี้ วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อสังคมในแง่ของภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย (มูลนิธิสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, ม.ป.ป.) และวัฒนธรรมยังมีลักษณะเป็นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาตินั่นเอง

กลองพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ ของชาวตำบลอาฮี เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การใช้งาน กรรมวิธีการทำ วัสดุในการทำ ฝีมือช่าง ตลอดจนการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้คู่กับชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกลองพื้นบ้านของตำบลอาฮียังมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต พระพุทธศาสนา ความเชื่อ งานช่าง และประเพณี นำไปสู่การหลอมรวมกับวิถีของชุมชน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะการเล่นเสียงกลองในงานประเพณีประจำปีนั้น การเสียงกลองนั้นไม่ได้เริ่มต้นขึ้นในวันแข่งขัน แต่จะเริ่มต้นขึ้นเมื่อวัดและชาวบ้านในชุมชนเริ่มทำการสร้างกลองลูกหนึ่งขึ้นมา โดยเริ่มจากการเสาะแสวงหาไม้ดีที่ตรง

ตามลักษณะที่ต้องการ การคัดเลือกหาหนังวัวหนังควาย การขึ้นหน้ากลอง การวัดมิติ การคิดค้นเทคนิคกระบวนการต่าง ๆ ในการทำจนถึงการปรับแต่งเสียงให้ได้ดีที่สุด การที่กลองเสียงของหมู่บ้านใดชนะการแข่งขันนอกจากจะเกิดความภาคภูมิใจในฝีมือของคนดีแล้วยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่กลุ่มผู้ทำกลองและผู้อยู่เบื้องหลังอีกด้วย เนื่องจากเป็นการแสดงถึงทักษะภูมิปัญญาของแต่ละชุมชนว่าชุมชนใดมีความรู้ มีฝีมือ และความสามารถทางด้านการทำกลองขั้นสูงสุด

ภาพที่ 11 ภาพการเส็งกลองบนประตูโบสถ์ของวัดศรีมงคลซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญของชุมชน แสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของกลองที่มีต่อชาวชุมชนอาฮี

แนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตำบลอาฮีได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำกลองและการเส็งกลองในตำบลอาฮี โดยเฉพาะเอกลักษณ์ของกลองหางที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกับกลองหางภาคอีสานโดยทั่วไป และกลองพื้นบ้านอื่น ๆ ที่มีเฉพาะในตำบลอาฮี บทบาทหน้าที่ของกลองในสังคมและวัฒนธรรมของชาวตำบลอาฮี รวมไปถึงคุณค่าของกลองที่มีต่อวิถีชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยชาวชุมชนอาฮีได้ดำเนินการอนุรักษ์กระบวนการทำกลองไว้ภายในหมู่บ้าน และยังมีการส่งเสริมการจัดแสดงที่ใช้กลอง การเส็งกลองในพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางอำเภอ

ด้านการสืบสานและการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาการทำกลองของชาวชุมชนอาฮีนั้น มีการสืบทอดกันภายในชุมชน โดยจะมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำทางด้านจิตวิญญาณในชุมชนเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ มาจากคนรุ่นก่อน ๆ นอกจากจะได้อนุรักษ์กรรมวิธีการทำกลองอันเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิมมาแต่โบราณ พร้อมกับวัสดุตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแล้ว ยังเป็นการบูรณาการการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้ง 4 ด้าน คือ งานช่างฝีมือ ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับวัสดุธรรมชาติ การสืบสานประเพณีของท้องถิ่น สืบทอดศิลปะการแสดงและการแข่งขันเส็งกลองแบบโบราณเอาไว้ ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องของรูปแบบกติกาในการแข่งขันที่แตกต่างจากการเส็งกลองในถิ่นอื่น ทั้งนี้ การเส็งกลองในชุมชนอาฮีปัจจุบันได้สูญหายไปจากท้องถิ่นแล้ว ถ้าจะมีก็จะเป็นการจัดแสดงขึ้นในเทศกาลงานประจำอำเภอเป็นบางครั้งและเป็นการแสดงไม่ได้แข่งขันกันจริง ๆ หากไม่สนับสนุนฟื้นฟูขึ้น

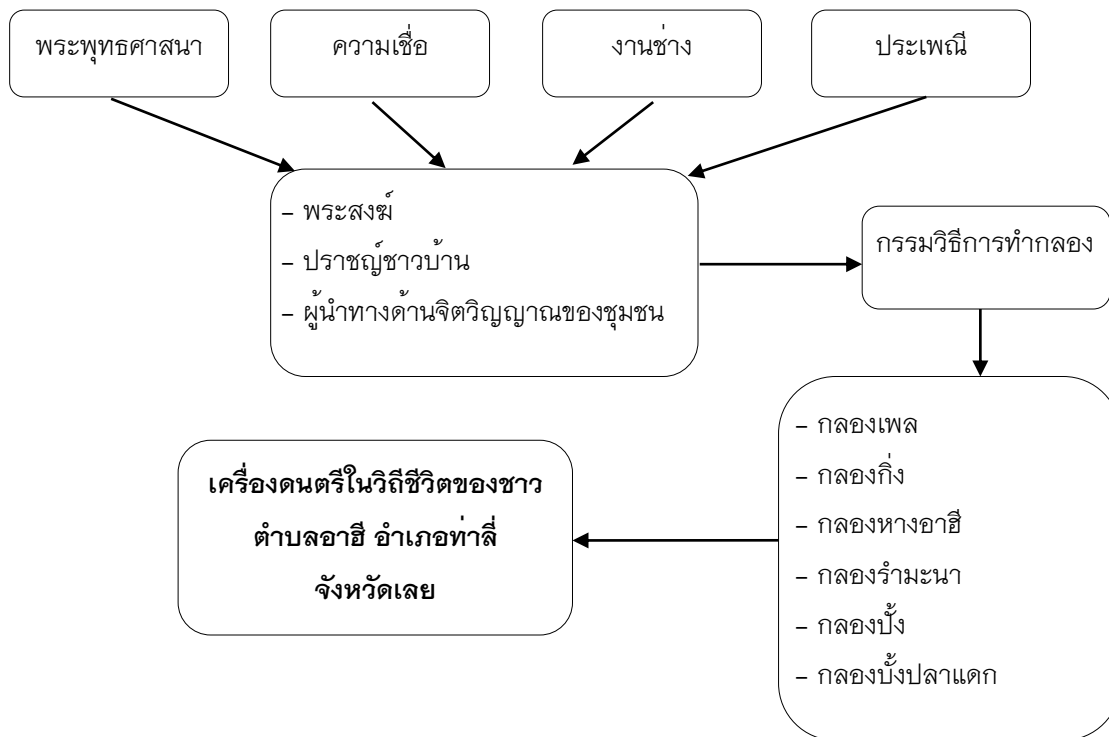
มาแล้ว การเล็งกลองก็อาจสูญหายไปเช่นเดียวกับกีฬาพื้นบ้านหลายสิบชนิดในอดีต การเล็งกลองช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านเป็นอย่างดี เพราะต้องมีการรวมตัวกันทำกลอง การฝึกซ้อมและการรวมตัวเข้าแข่งขัน ในด้านสุขภาพร่างกาย ผู้ตีกลองเล็งต้องมีกำลังแขน กำลังข้อมือและความอดทนเป็นเลิศจึงจะสามารถเอาชนะคู่ต่อสู้ได้ นอกจากนี้การเล็งกลองยังช่วยให้มีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ และมีเพื่อนฝูงต่างหมู่บ้านอีกด้วย กรมส่งเสริมวัฒนธรรมและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรให้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมให้มีการนำกิจกรรมการเล็งกลองไปรวมในกิจกรรมการเฉลิมฉลองต่าง ๆ ของทางอำเภอและทางจังหวัด จัดกิจกรรมประชุมสัมมนาเพื่อรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนในพื้นที่ การทำกลองและประเพณีเกี่ยวกับกลอง ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีสถานะใกล้จะสูญหาย ได้กลับกลายมามีชีวิตอีกครั้งด้วยความร่วมมือร่วมใจและพลังศรัทธาของหน่วยงานภาครัฐ วัด และชุมชน

ภาพที่ 12 นายสัญญา สิทธิ ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนซึ่งถือเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ในการทำกลองของชุมชน

องค์ความรู้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาและความเชื่อ บทบาทหน้าที่ทางสังคมของกลองพื้นบ้านของชาวดำบลอาฮี พบว่า กลองพื้นบ้านในตำบลอาฮีทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตพระพุทธศาสนา ความเชื่อ งานช่าง และประเพณี ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยมีพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนเป็นผู้สืบทอดกรรมวิธีการทำกลองอันเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิมมาแต่โบราณจากวีรสติตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ถือเป็นการบูรณาการการอนุรักษ์ ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น

องค์ความรู้เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของดนตรีที่มีความสำคัญต่อสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ถือได้ว่าเป็นดนตรีที่ใช้ประกอบการดำรงชีวิตจนสามารถนิยามความหมายว่าเป็น “ดนตรีเพื่อชีวิต” อย่างแท้จริง

สรุป

กลองพื้นบ้านของตำบลอาฮีถือว่าเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของชุมชน โดยในแต่ละวัดและตามบ้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนจะมีการทำกลองประเภทต่าง ๆ ไว้เพื่อใช้งานในบริบทเฉพาะกลุ่มและบริบทเชิงพิธีกรรม ประกอบไปด้วย กลองเพล กลองกิ่ง กลองหาง กลองรำมะนา กลองบั้ง และกลองบั้งปลาแดก ซึ่งสามารถจำแนกบทบาทกลองชนิดต่าง ๆ ได้เป็นสองบทบาท คือ บทบาทของกลองในบริบทเฉพาะกลุ่ม เป็นบทบาทในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมใด ๆ ใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มบุคคล และบทบาทของกลองในบริบทเชิงพิธีกรรม เป็นบทบาทในลักษณะเป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในชุมชนและงานประเพณี กลองพื้นบ้านของชาวตำบลอาฮี เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนและสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การใช้งาน กรรมวิธีการทำ วัสดุในการทำ ฝีมือช่าง ตลอดจนการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้คู่กับชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกลองพื้นบ้านของตำบลอาฮี ยังมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต พระพุทธศาสนา ความเชื่อ งานช่าง และประเพณี นำไปสู่การหลอมรวมกับวิถีของชุมชน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน กรมส่งเสริมวัฒนธรรมและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ควรให้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังกล่าวด้วย

การส่งเสริมให้มีการนำเข้าร่วมในกิจกรรมการเฉลิมฉลองต่าง ๆ ของทางอำเภอและทางจังหวัด รวบรวม และจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนในพื้นที่ เพื่อให้การทำกลองและประเพณีเกี่ยวกับกลองที่มีสถานะใกล้จะสูญหาย ได้กลับกลายมามีชีวิตอีกครั้งด้วยความร่วมมือร่วมใจและพลังศรัทธาของหน่วยงานภาครัฐ วัด และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ธิดา โมลิรัตน์. (2531). “การเล่นกับชีวิต วัฒนธรรมและคติชนวิทยา” ใน เอกสารการสอนชุด ภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู). (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประพิมพร สมณาแสง, พการัตน์ รัฐเขตต์, และ สุมาลี รัตนปัญญา. (2529). *อาหารตามธรรมชาติของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมของกสิกรในระบบเกษตรน้ำฝน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มูลนิธิชุมชนไทย. (2563, 1 มกราคม). การสนับสนุนการอนุรักษ์พื้นเพ และเครื่องดนตรีหายากในล้านนา. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://www.chumbhot-pantip.org/web/index.php?f=pinpia>
- มูลนิธิสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). *คุณค่าและความสำคัญของ ภูมิปัญญาไทย*. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=23&chap=1&page=t23-1-infodetail05.html>
- สัญญา สิทธิ. (2565). ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชน. *สัมภาษณ์*, 20 มีนาคม.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *คุณค่า*. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://dictionary.apps.royin.go.th/>
- เสถียร สิทธีเทียมทอง. (2565). ผู้นำชุมชนทางด้านการท่องเที่ยว. *สัมภาษณ์*, 20 มีนาคม.